

1. Teoretická východiska

V zahraniční odborné literatuře existuje již nemálo *empirických studií* zkoumajících z nejrůznějších hledisek a s využitím více či méně komplikovaných ekonometrických modelů vždy určité parciální souvislosti mezi migrací obyvatel (či domácností), situací na trhu práce, situací na trhu bydlení a nejrůznějšími typy vládních intervencí. Počet odborných publikací komplexněji popisujících *teoretická východiska* k analýze vzájemných souvislostí mezi trhem bydlení a trhem práce (resp. migrací za prací a situací na trhu s bydlením) je, na druhou stranu, velmi omezený (jak konstatuje i např. Gardner, Pierre, Oswald 2001, 1). Empirické analýzy, povětšinou ovšem jen analýzy určitých vybraných vazeb mezi zmíněnými trhy, tak v této oblasti zkoumání do velké míry předstihly vytvoření komplexnějšího teoretického rámce, který by měl ambici přesněji popsat jistě velmi složitý vztah mezi trhem práce (resp. migrací za prací) a trhem bydlení. Jakkoliv by bylo záslužné tuto mezeru vyplnit, tento úkol bohužel nebyl a ani nemohl být součástí projektu, jehož výstupem je tato dvoudílná studie snažící se spíše o aplikaci dosavadního poznání na české podmínky.

Je třeba podotknout, že většina teoretických či empirických prací použitých ke zpracování této studie vychází z realití anglosaských zemí – tj. zejména Velké Británie a USA. Ačkoliv se podařilo shromáždit i některé studie popisující situaci ve vybraných západoevropských zemích (Dánsko, Nizozemí, Itálie, Francie), jejich počet je daleko nižší (alespoň počet anglicky psaných prací). V anglosaských zemích bylo téma prostorové mobility lidí i domácností za prací ve vědeckých studiích intenzivně diskutováno zejména od počátku 80. let v souvislosti se zjištěními, ke kterým dospěli Hughes a McCormick (1981, 1987) a Oswald (1996, 1997, 1999).

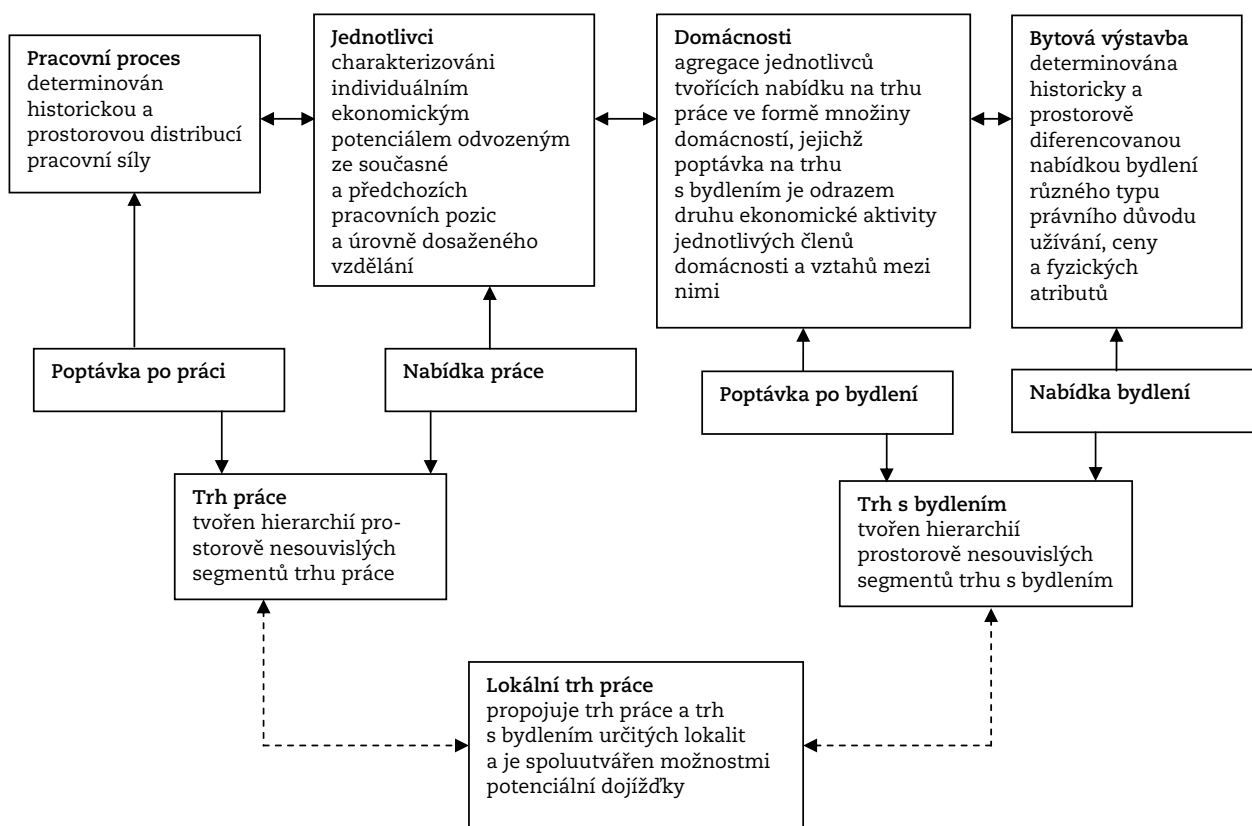
V následujícím textu bude pojem *mobilita* používán v různých kontextech a s různými přívlasky. Bude-li v následujícím textu používán pojem „*rezidenční mobilita (migrace)*“ nebo „*mobilita (migrace) na krátkou vzdálenost*“, pak je jím míněno stěhování jednotlivců nebo domácností na krátkou vzdálenost. V empirických studiích (na výjimky) obvykle není tato vzdálenost přesně definována; považuje se však za ni stěhování v rámci určitého regionu (kraje nebo okresu), přičemž takové stěhování jen zřídka souvisí se změnou pracovního místa. Naopak „*mobilita (migrace) na dlouhou vzdálenost*“ (též „*meziregionální mobilita (migrace)*“, „*migrace za pracovními příležitostmi*“) bude v souladu s územím používaným v zahraniční odborné literatuře definována jako stěhování domácností mezi regiony (krají, okresy), jež je spojena nejen se změnou bydliště, ale obvykle i se změnou pracovního místa jednoho nebo více členů domácnosti.

Randolph (Allen a Hamnett (eds.) 1991) konstatuje, že nelze jednoduše odvodit postavení jednotlivce na trhu bydlení na základě jeho postavení na trhu práce a naopak, a to s ohledem na značnou komplexnost vztahů mezi oběma segmenty ekonomiky. Důvodem je zejména skutečnost, že:

- trh práce a trh bydlení fungují recipročně, tj. jednotlivci na trhu práce tvoří hlavní část poptávky na trhu bydlení a trh bydlení (resp. aktuálně dostupný bytový fond) ovlivňuje rozsah nabídky na trhu práce;
- i přes výše zmíněný vztah představují trh práce a trh bydlení dva relativně autonomní sektory, které jsou ovlivňovány řadou nezávislých faktorů;
- trh práce a trh bydlení jsou nejen relativně autonomní, ale i relativně asynchronní v tom smyslu, že změna na jednom trhu nemusí nutně znamenat změnu na druhém nebo může vyvolat vzájemně neslučitelné (protichůdné) změny (například změna bytové politiky vedoucí k větší podpoře vlastnického bydlení může být provázena vyšší nezaměstnaností). Navíc, vzhledem ke specifickým trhem bydlení, zejména jeho větší setrvačnosti, může působit trh bydlení jako určitá „brzda“ z pohledu změn na trhu práce (např. nedostatečná mobilita pracovních sil z oblastí s vysokou nezaměstnaností v důsledku tzv. *negative equity*, tj. situace, kdy cena nemovitosti je nižší než hodnota hypotečního úvěru, který domácnost na její pořízení použila);³

³ *Negative equity*, tedy „záporná“ hodnota majetku, nastává tehdy, kdy cena bytu či domu je nižší než výše nesplacené části hypotečního úvěru použitého pro financování koupě bytu či domu. K takové situaci často dochází v obdobích ekonomické recese, kdy ceny rezidenčních nemovitostí neznídkla klesají i na polovinu své nominální hodnoty. Z důvodu *negative equity* tak může být domácnost „uvězněna“ ve stávajícím vlastním bydlení, a pokud ekonomická recese má za následek také finanční potíže domácností (například nezaměstnanost některých jejích členů), tak je pro ni zpravidla velmi složité přestěhovat se do jiného bydlení, resp. do místa s vyšší zaměstnaností. Toto nebezpečí je součástí nevýhod vlastnického bydlení, které byly souhrnně popsány ve studii „Veřejná podpora vlastnického bydlení ve vyspělých zemích“ vytvořené s podporou Ministerstva pro místní rozvoj v roce 2005.

Schéma 1: Vztah mezi trhem práce a trhem bydlení

Zdroj: Randolph (Allen a Hamnett (eds.) 1991, 43)

- trh práce a trh bydlení operují na prostorově relativně odlišných úrovních; trh bydlení vykazuje vyšší míru prostorové diferenciacce než trh práce.

Randolph (Allen a Hamnett (eds.) 1991) dále zdůrazňuje úlohu domácnosti jako zprostředkujícího článku mezi trhem práce a trhem bydlení – jestliže na trhu práce je hlavním aktérem jedinec, na trhu bydlení je to domácnost spotřebovávající určité množství bytových služeb. Dva jednotlivci s podobným postavením na trhu práce proto mohou vykazovat kvantitativně i kvalitativně odlišnou poptávku na trhu bydlení v závislosti na demografických a ekonomických charakteristikách svých domácností. Významný dopad na poptávku po bydlení z hlediska domácností může mít například přerušení ekonomické aktivity žen (například z důvodu péče o děti nebo o rodiče apod.).

Randolph (Allen a Hamnett (eds.) 1991) znázorňuje vztah mezi trhem práce a trhem bydlení prostřednictvím Schématu 1. Je ovšem nutné upozornit na to, že teoretický model zachycený ve Schématu 1 je pouze ilustrativní, velmi obecný. Jednotlivé faktory ovlivňující konkrétní nabídku a poptávku na obou trzích zde nejsou blíže specifikovány, stejně tak nejsou specifikovány i složité vazby mezi těmito faktory nebo významnými subfaktory ovlivňujícími tyto faktory. Výzkumu fungování jen samotného trhu práce se věnují rozsáhlá teoretická studia a možná jen v o něco menší míře je tomu i u výzkumu fungování trhu bydlení. Oba trhy nejsou vždy zcela efektivní a přitom zpravidla víme jen velmi málo o důvodech této neefektivity. Oba trhy jsou navíc do velké míry ovlivňovány a regulovány státem a konečný efekt státních intervencí, ať už důsledků zamýšlených nebo těch nezamýšlených, není zpravidla dopodrobna zdokumentován. Studovat oba trhy najednou v jeho vzájemných komplexních souvislostech je nemožné; což ovšem nevylučuje studia parciálních (vybraných specifických) vztahů mezi oběma trhy a z nich i možnost generalizace výsledků takových studií, jež mohou mít aplikační dosah. Aby taková studia byla ovšem úspěšná, je nutné jasné vymezení okruhu studovaných parciálních vztahů; na závěr popisu teoretických a empirických studií provedených v této oblasti v zahraničí tak bude autory této studie provedeno podobné vymezení pro účely tohoto projektu.

Trh práce a trh bydlení je především vzájemně propojen, alespoň na mikroúrovni, problematikou migrace domácností, resp. migrace domácností za pracovními příležitostmi. Migrace domácností za pracovními příležitostmi je také hlavním cílem této studie a proto by nebylo podstatné ani účelné zde blíže uvádět teoretické modely a předpoklady fungování samotného trhu práce a teoretické modely a předpoklady fungování samotného trhu bydlení. Účelnější bude spíše uvést přehled teorií migrace (též prostorové mobility), které představují jeden z důležitých mostů mezi oběma trhy.

Millington (1994) uvádí přehled základních teorií migrace (prostorové mobility). **Gravitační model** (*gravity model*) vychází z Newtonovy fyziky, jedná se o matematické vyjádření procesu migrace založené na předpokladu, že migrační toky jsou vyvolány ekonomickými faktory podmíněnými vzdáleností migrace (s rostoucí vzdáleností klesá intenzita migrace) a celkovým rozsahem migrace, který je ovlivněn velikostí populace v oblasti emigrace (tj. odkud se migruje) a v oblasti imigrace (tj. kam se migruje). Podle tohoto modelu jisté lokální atributy (např. relativně vysoké reálné mzdy) přitahují pracovní sílu, zatímco jiné atributy (například vysoká míra nezaměstnanosti) mají tendenci podněcovat emigraci z dané lokality a odrazovat potenciální imigranty. Vnitřní migrace (tj. migrační toky v rámci jedné země) je sérií různorodých migračních toků vyvolaných specifickými důvody, které mají vliv na vzdálenost, na jakou domácnost migruje. Migrace na krátkou vzdálenost je podle tohoto modelu obvykle spojována se změnou bydlení (bez nutnosti změny místa práce), zatímco migrace na delší vzdálenosti je obvykle motivována změnou pracovního místa. Matematické vyjádření gravitačního modelu vychází z předpokladu, že existuje jistá hraniční vzdálenost („cut-off“), od které „mizí“ migrace motivovaná pouze změnou bydlení (z důvodu rostoucích nákladů dojížděky). V nejjednodušší podobě má gravitační model podobu jedné ze dvou následujících funkcí:

- a) mocninné funkce: $M_{ij} = P_i P_j (A_{1i} B_{1j} d_{ij}^{-\beta_1} + A_{2i} B_{2j} d_{ij}^{-\beta_2})$
 b) exponenciální funkce: $M_{ij} = P_i P_j [A_{1i} \exp(-\beta_1 d_{ij}) + A_{2i} B_{2j} \exp(-\beta_2 d_{ij})]$

kde

M_{ij} – hrubá migrace z oblasti (území) i do oblasti (území) j ;

P_i – populace v oblasti i ;

P_j – populace v oblasti j ;

A_{xy}, B_{xz} – ekonomické faktory (*push and pull factors*) specifické pro migrační tok x a oblast y a z ;

d_{ij} – vzdálenost mezi oblastmi i a j .

Konkrétní empirické modely (např. Flowerdew a Aitken 1982) zmiňují některé problémy spojené s výše uvedenými funkčními podobami gravitačního modelu (jedná se v zásadě o problémy spojené s odhadem jednotlivých parametrů vycházející z matematicko-statistických předpokladů) a doporučují modifikaci modelu v podobě Poissonova rozdělení.

Přístup neoklasické ekonomie k migraci ve své základní podobě předpokládá, že lokální pracovní trhy fungují efektivně, tj. reálné mzdy se přizpůsobují pružně a dochází tak k okamžitému obnovení rovnováhy na trhu práce (odstranění převisu nabídky nebo poptávky). Každá lokalita s sebou na základě historického vývoje nese komparativní výhodu (nebo naopak nevýhodu) v podobě více či méně specifického složení průmyslu (tj. i různou nabídku pracovních příležitostí). Za těchto předpokladů povedou exogenní a lokálně specifické změny v poptávce po práci (které primárně odrážejí poptávku po ekonomických výstupech dané lokality, ale také změny v uživatelských nákladech komplementů nebo substitutů práce v důsledku technického pokroku specifického s ohledem na industriální mix v dané lokalitě) k cenovým signálům v podobě změn ve výši reálných mezd.

Růst poptávky po práci (vyvolaný například zvýšenou poptávkou po výstupech průmyslu v dané lokalitě) bude mít za výše uvedených předpokladů následující efekty. Jelikož vzrostou mzdy a (marginální) náklady obětované příležitosti volného času, stávající pracovníci budou nabízet větší objem práce (tj. budou ochotni pracovat více – např. více hodin v týdnu – za předpokladu, že substituční efekt převyšuje důchodový efekt). Lze očekávat, že ze stejného důvodu se sníží nezaměstnanost (resp. vzroste tzv. *participation rate*). V neposlední řadě vyvolá takový lokálně specifický pozitivní poptávkový šok podněty pro imigraci (nebo alespoň dojížděku) pracovní síly z jiných regionů. Oba posledně zmíněné efekty povedou k posunu křivky nabídky práce (růstu nabídky) a snížení reálných mezd na jejich původní rovnovážnou úroveň. Představa, že rozdíly v úrovni reálných mezd mezi regiony jsou hlavní příčinou migrace,

je základním, nejstarším a nejelementárnějším přístupem k teorii migrace (Millington 1994, 93). Jako takový má celou řadu nedostatků, z nichž mezi nejzávažnější patří:

- a) *nezohledňuje náklady migrace.* Jednoduchý klasický model nebere v úvahu náklady migrace, a to nejen v podobě nejrůznějších finančních nákladů (spojených například s prodejem domu/bytu v původní lokalitě a nákupem v nové lokalitě, náklady na vlastní přestěhování, náklady obětované příležitosti spojené s hledáním nového bydliště), ale i tzv. psychických nákladů stěhování. Psychické náklady souvisí s oddělením jednotlivce od (širší) rodiny, přátel a známého širšího prostředí. Jejich význam je tím větší, čím horší je dostupnost původního regionu (odkud se jedinec stěhuje) z regionu cílového. Výše těchto nákladů je pozitivní funkcí vzdálenosti mezi původním a novým místem bydliště. Na druhé straně platí, že pokud jsou tyto náklady jednou „zaplacený“, psychické náklady každé další migrace jsou relativně menší.
- b) *nezohledňuje tzv. autonomní migraci a migraci vysoce kvalifikované pracovní síly.* Klasický model předpokládá migraci homogenní pracovní síly na efektivních trzích práce. Neumí proto vysvětlit z výše uvedeného pohledu iracionální migrační toky do regionů s klesající ekonomickou výkonností. V tomto ohledu je třeba poznamenat, že ačkoliv se daný regionální trh práce může obecně jevit z ekonomického pohledu v depresi, může nabízet relativně vysoké výdělky pracovníkům se specifickými znalostmi (specifickou kvalifikací). Výsledky empirických studií ukazují, že manažeři a obecně pracovníci s vysokou kvalifikací vykazují výrazně vyšší pravděpodobnost meziregionální migrace v porovnání s ostatními pracovníky. Pozitivní korelace mezi socio-ekonomickým statutem a mobilitou pracovní síly je do určité míry spojována s tzv. „autonomní migrací“ iniciovanou ze strany zaměstnavatelů spočívající v přesunu vedoucích pracovníků do poboček v jiném regionu.
- c) *nezohledňuje jiné podněty migrace (kromě odlišné relativní ekonomické výkonnosti regionů a relativní výše reálných mezd).* Jednotlivec maximalizující užitek musí při svém rozhodování o migraci vzít v úvahu každou lokálně specifickou proměnnou, ne pouze pracovní příležitosti. Motivem migrace může být například zlepšení bytové situace, realizace příjmu z prodeje nemovitosti, lepší klimatické podmínky, resp. celkové prostředí v novém místě bydliště, lepší dosažitelnost škol poskytujících vyšší úroveň vzdělání, „zlepšení“ sociálních sítí v novém místě bydliště a jiné. Kromě toho význam faktorů spojených s trhem práce klesá s věkem – současná hodnota očekávaných vyšších pracovních příjmů (resp. rozdílu mezi pracovními příjmy v možné nové lokalitě a v současné lokalitě) klesá s tím, jak se snižuje věk, který člověku zbývá do odchodu do důchodu. Snižující se význam nabídky práce na mobilitu lidí vyššího věku dokládá např. studie Cebula (1993) – starší lidé v USA mají tendenci stěhovat se zejména do oblastí s nízkými náklady na bydlení, nízkou mírou kriminality, příznivými klimatickými podmínkami a relativně vysokou koncentrací obyvatel v podobném věku. Z empirických studií (Owen a Green 1992) vyplývá, že migrace na krátkou vzdálenost vyvolaná zejména faktory souvisejícími s teorií životního cyklu (tj. například narození dítěte, uzavření sňatku nebo osamostatnění dětí od rodičů) je mnohem častější než migrace na delší vzdálenost spojená i se změnou pracovního místa.
- d) *nezohledňuje skutečnost, že lokální trhy práce nefungují zcela efektivně, tj. za podmínek dokonalé konkurence.* Je prokazatelnou skutečností, že mzdy nereagují zcela pružně na změny situace na trhu práce. V důsledku nepružnosti mezd nemůže být v krátkém období obnovena rovnováha na trhu práce a redukována vyšší míra nezaměstnanosti. Nepružnost mezd na lokálním trhu práce (zejména směrem „dolů“) může být zapříčiněna nedokonalou informovaností všech aktérů na tomto trhu, dlouhodobými pracovními smlouvami neumožňujícími okamžitě měnit výši sjednané odměny za práci, výši minimální mzdy nebo aktivitou odborů. Za těchto podmínek může relativní atraktivita regionu (s ohledem na vyšší reálné mzdy) vést v důsledku vyšší imigrace k vyšší míře nezaměstnanosti (jak ukazuje Todaro 1969 a Harris, Todaro 1970). Doogan (1996) ve své práci na základě výsledků kvalitativních a kvantitativních šetření mezi domácnostmi a sdruženími zaměstnavatelů upozorňuje na nezanedbatelný vliv podpory mobility ze strany zaměstnavatelů, která je diferencována s ohledem na pracovní pozici a služební dobu zaměstnanců, což přispívá k segmentaci a diferenciaci na trhu práce a následně rovněž na trhu s bydlením. Podpora ze strany zaměstnavatele má dva relativně protichůdné účinky – jednak podporuje prostorovou mobilitu jen některých zaměstnanců a jejich domácností poskytnutím příspěvků na přímé náklady spojené s přestěhováním, na druhé straně je tato pomoc poskytována se záměrem zavázat si zaměstnance a tudíž limitovat jejich mobilitu na pracovním trhu z hlediska změny zaměstnavatele.
- e) *nezohledňuje skutečnost, že jednotlivci nejsou dokonale informováni a existují náklady na získávání informací (job search theory).* V reálném světě nejsou ekonomické subjekty „vybaveny“ perfektními

informacemi o příležitostech na trhu práce v jejich blízkém okolí, natož ve vzdálenějších lokalitách. Naopak, množství informací se s rostoucí vzdáleností snižuje a náklady na jejich získání a zprostředkování naopak rostou (ačkoliv s rozšířením moderních informačních technologií se význam tohoto efektu snižuje). V praxi je pravděpodobné, že lidé mezi regiony budou migrovat po „vyšlapané“ cestě předchozími migranty (kteří jsou schopni poskytnout např. informace o volných pracovních místech svým přátelům a příbuzným v původní lokalitě). Informovanost o trhu práce se navíc obvykle liší mezi lidmi z různých profesí a mezi lidmi různého socio-ekonomického postavení. Saunders (1990) a Savage (1987) například ve svých studiích ukázali, že velikost lokality, ve které zaměstnavatelé inzerují volná pracovní místa, se systematicky liší v závislosti na pracovní pozici, která je inzerována. Manažerské pozice a pozice vyžadující vysoce kvalifikovanou pracovní sílu mají tendenci být inzerovány na národní úrovni, zatímco nekvalifikované manuální pracovní pozice jsou častěji inzerovány prostřednictvím lokálních periodik a lokálních informačních zdrojů.

Z kritiky neoklasického přístupu vzešlo několik nových teoretických konceptů migrace. **Koncept životního cyklu** (*life cycle*) postuluje (Mulder, Hooimeijer 1999), že na základě charakteristik jako je nejčastěji věk, rodinný stav, počet dětí a jejich věk je možné určit, v jaké fázi životního cyklu se jednotlivec/domácnost nachází. Každá fáze je přitom spojena s určitými životními událostmi, přijímanými rozhodnutími, určitými typickými vzorci chování běžné domácnosti. Předpokládá se, že v určité fázi se člověk osamostatní od rodičů, v jiné založí rodinu apod. Každá z takových důležitých životních událostí pochoitelně ovlivňuje i jeho pracovní kariéru a pohyb po dráze bydlení. Podle tohoto konceptu člověk postupně prochází jednotlivými etapami životního cyklu, jednou po druhé, a v souladu s tím postupuje i po dráze bydlení. Winter a Stone (1998) uvádějí tři hlavní důvody kritiky životního cyklu. Za prvé, koncept neuvažuje měnící se strukturu domácností a vznik nového typu domácností (rostoucí počet domácností jednotlivců, domácností svobodných matek, postupný zánik vícegeneračních domácností apod.) v průběhu času. Za druhé, identifikace domácnosti v jakékoliv fázi životního cyklu zahrnuje pouze statický popis jejich životních poměrů, ale nevysvětluje, jak se tyto postupem času utvářely (tj. nezahrnuje dynamické aspekty). Za třetí, koncept nepočítá s různorodostí životních zkušeností domácností nacházejících se v téže fázi životního cyklu.

Vzhledem k výše uvedeným nedostatkům byl koncept životního cyklu většinou autorů postupně opuštěn a nahrazen **konceptem životní dráhy** (*life course*), který umožňuje flexibilnější a dynamický přístup při objasňování důvodů důležitých lidských rozhodnutí. Winter a Stone (1998) uvádějí Kendigovu (Kendig 1990) interpretaci konceptu životní dráhy: „koncept životní dráhy zohledňuje rozmanitost zkušeností, které jednotlivec získal v průběhu života, jednotlivých životních kariér (ve vzdělání, v zaměstnání, v rodině, v manželství), zkoumá jejich souslednost, kombinace a načasování. Při vysvětlování lidského chování jsou brány v úvahu jak následky předcházejících životních zkušeností, tak momentální okolnosti ovlivňující rozhodování jednotlivce. Přístup rozšiřuje tradiční analýzu životního cyklu o takové problémy jako jsou rozvody, opětovné uzavření manželství a migrace.“ Koncept životní dráhy je založen na respektování s věkem svázaných sociálních norem, které jsou v dané společnosti rozšířeny a obecně přijímány. Na rozdíl od konceptu životního cyklu zde však neexistuje pouze jedna konkrétní „přípustná“ sekvence životních rolí. Koncept životní dráhy rovněž postuluje, že charakter dřívějších životních zkušeností může zužovat množinu budoucích životních alternativ. Jinými slovy, lidé jsou formováni předcházejícími životními zkušenostmi, které je orientují určitým směrem podle povahy těchto zkušeností a omezují pole jejich dalšího výběru. K věku vázané sociální normy představují hrubý časový plán přechodu mezi nejdůležitějšími životními rolemi.

Shrneme-li výše uvedené, koncept životní dráhy je postaven na dvou hlavních principech (Winter a Stone 1998): 1) k věku vázaným normám (standardům), kdy životní dráha sestává ze série sociálně daných k věku vztažených norem, které jsou v dané společnosti široce akceptovány; 2) lineární spojitosti postulující determinovanost současných a budoucích životních zkušeností minulými životními zkušenostmi. První princip nechtě je nazýván homogenita, druhý princip spojitost. Clark, Deurloo a Dieleman (2001) vysvětlují koncept životní dráhy jako přístup analyzující dráhy jednotlivců/domácností na trhu práce a trhu bydlení, které se vyvíjejí podle toho, jak se jednotlivci/domácnosti pohybují na pracovním žebříčku a na žebříku bydlení v průběhu jejich samostatného života. Jednotlivé mezníky na těchto dráhách představují přechody mezi různými pozicemi (stavy) a jsou nezbytně svázané s věkem.

Vojtková (2005) uvádí přehled dalších migračních teorií v souvislosti s problematikou mezinárodní migrace. Některé z nich (kromě již výše uvedených) jsou aplikovatelné i z hlediska migrace mezi regiony jednoho státu. **Mikro teorie** (*Micro theory*, Todaro 1969) se soustředí na jedince a předpokládá, že jedinec

se rozhoduje o migraci na základě racionální kalkulace výdajů spojených s migrací a užítku v určitém časovém horizontu s cílem maximalizovat svůj užitek (zisk). Mezi výdaje (náklady) spojené s migrací jsou obvykle zahrnovány náklady spojené s přestěhováním, náklady, které bude jedinec nucen hradit pod dobu, než najde práci, úsilí vynaložené na vytváření nových sociálních sítí a vazeb apod. Volbu, zda migrovat nebo nikoliv, ovlivňují podmínky na trhu práce v cílové destinaci, pravděpodobnost uplatnění dovedností daného jednotlivce (lidského kapitálu), výše předpokládaných výdělků. Mikro teorie do značné míry odpovídá výše popsanému neklasickému ekonomické přístupu k teorii migrace.

Nový ekonomický přístup (*The new economic approach*, Stark, Bloom 1985) zdůrazňuje, že migrace mezi regiony nemůže být vysvětlována pouze příjmovými rozdíly, ale bere se v úvahu rovněž možnost nabídky stálého zaměstnání nebo podmínky pro rozvoj podnikání. V souladu s touto teorií se k migraci nerozhodují pouze jednotlivci, ale rozhodnutí jsou činěna na úrovni rodin nebo domácností, jde tedy do jisté míry o kolektivní rozhodování. Migrace je v souladu s předchozími teoriemi motivována snahou maximalizovat užitek (příjmy) domácnosti, ale rovněž minimalizovat rizika spojená s nepředvídatelnými událostmi a výkyvy trhu. Rizika podle této teorie mají větší váhu, příjmové rozdíly nemusí být za všech okolností dostatečným motivem pro migraci a jejich vyrovnání nemusí zastavit migrační toky, pokud rizika nadále trvají.

Teorie duálního pracovního trhu (*Dual labor market theory*, Piore 1979) vychází z rozdělení pracovního trhu ve vyspělých zemích na primární a sekundární sektor. Primární sektor je tvořen vysoce kvalifikovanými odborníky s vysokým vzděláním a často specializovanými dovednostmi, jejichž pracovní pozice je obvykle relativně stabilní (firmy mají zájem udržet si tento typ „klíčových“ zaměstnanců, do kterých často investují nemalé prostředky za účelem jejich dalšího vzdělávání, ale i prostředky ve formě různých sociálních výhod s cílem udržet je ve firmě). Sekundární sektor je tvořen nekvalifikovanými pracovníky s nízkou mzdou, nižším dokončeným vzděláním a omezenými možnostmi kariérního růstu. Potřeba pracovní síly v sekundárním sektoru (kde s ohledem na zachování určité úrovně sociálního statutu v některých případech nejsou ochotni pracovat obyvatelé příslušné vyspělé země) je motivem pro emigraci z rozvíjejících se zemí do vyspělých zemí. Z hlediska migrace „uvnitř“ jednotlivých zemí tato teorie naznačuje, že mobilnější by do jisté míry měli být spíše pracovníci primárního sektoru, kdy firmy ve snaze udržet si „klíčové“ zaměstnance mohou nabízet různé kompenzace nákladů spojených s přestěhováním do jiné pobočky v jiném regionu daného státu.

Teorie sítí (*Network theory*, Hugo 1981) zdůrazňuje význam mezilidských vazeb a sociálních sítí v migračních procesech. Neformální sítě mají podobu příbuzenských vazeb nebo přátelských vazeb uvnitř určité komunity. Někdy bývají tyto vazby označovány také jako sociální kapitál, protože poskytují jednotlivcům i skupinám důležité zdroje informací, různé formy sociální nebo dokonce i finanční pomoci. Existence těchto neformálních sítí usnadňuje příliv nových imigrantů do daného regionu, protože nepřímo snižuje náklady i rizika potenciální migrace a tím zvyšuje očekávaný zisk z migrace. Nejvýznamnější jsou z tohoto hlediska sítě rodinné nebo příbuzenské (pokud má jedinec v lokalitě, kam by se chtěl přestěhovat, kontakty nebo dokonce příbuzenské vazby, které mu poskytnou potřebné informace například o možnostech získání zaměstnání, bydlení, případně dočasné ubytování apod., je jeho nejistota spojená s přestěhováním výrazně nižší, nižší jsou i jeho náklady spojené s přestěhováním a hledáním nového zaměstnání nebo bydlení). Sítě napomáhají při usazování imigrantů v daném regionu, při vytváření komunit. Skupiny imigrantů často vytvářejí vlastní ekonomickou a sociální infrastrukturu. V okamžiku, kdy počet imigrantů a vazeb překročí určitou mez, jsou náklady na každou další migraci i rizika, která imigrant podstupuje, nižší, což podněcuje další imigraci.

Další teorie (historicko-strukturalistický přístup, institucionální teorie, teorie kumulativní příčiny, teorie migračních systémů) zmiňované Vojtkovou (2005) jsou aplikovatelné zejména v oblasti mezinárodní migrace, nikoliv pro migrační toky v rámci jednoho státu, proto na tomto místě nebudou podrobněji zmiňovány. Vzhledem ke skutečnosti, že smyslem této práce není zabývat se migrací jako takovou, nečiní si výše uvedený přehled nárok na úplnost.